Gremis en armes a la Barcelona moderna (1640-1714)

El Consell de Cent, la Coronela i el gremi de revenedors en la defensa de la ciutat

Gremis en armes a la Barcelona moderna (1640-1714)

El Consell de Cent, la Coronela i el gremi de revenedors en la defensa de la ciutat

Víctor J. Jurado Riba

Beca de recerca Antic Gremi de Revenedors de Barcelona
Treball guanyador de la convocatòria 2021

PUBLICACIONS BECA DE RECERCA ANTIC GREMI DE REVENEDORS
DE BARCELONA

Edita Associació Antic Gremi Revenedors, 1447
Plaça del Pi, 3, 1r, 08002 Barcelona
934 12 59 41, info@revenedors.cat
www.revenedors.cat

Disseny de la col·lecció i maquetació:
Pilar Rubio Tugas (Barchinona.cat)
© de l'edició: Associació Antic Gremi Revenedors, 1447
© del text: els seus autors

Imprimeix: Ediciones Rondas, S.L.
Barcelona, info@edicionesrondas.com
ISBN:
Dipòsit Legal:
Març del 2023

Sumari

Introducció. La Coronela de Barcelona com a model de la implicació militar dels gremis

La milícia urbana de Barcelona durant la guerra dels Segadors

La guerra franco-espanyola fins la campanya de Salses: el Consell de Cent amb plenes prerrogatives sobre la defensa

Barcelona, les confraries en armes i la capacitat defensiva de la ciutat abans de la invasió francesa del Rosselló

Els terços de la ciutat al Rosselló durant la guerra contra França: la Coronela d'Anton Doms i el setge de Leucata

La nova situació del Rosselló. Barcelona a la campanya de Salses

La capacitat defensiva de la ciutat fins el juny de 1640: gremis armats i fortificació

La guerra dels Segadors: els menestrals, entre els terços i les muralles

La mort del virrei comte de Santa Coloma i les primeres mesures de la milícia

La defensa i guarda de la ciutat durant l'inici de la guerra

Les accions al Principat durant la guerra: Barcelona, capital militar de Catalunya

Els gremis nodrint les companyies: el batalló provincial i les lleves de 1642

Entre la fortificació, les lleves i la guerra oberta: la participació dels gremis de Barcelona fins el setge

El setge del 1651-52: la defensa de Barcelona davant Joan d'Àustria

Les implicacions militars de la Ciutat entre la caiguda de Barcelona i el tractat dels Pirineus

La guerra de Successió: la Coronela mitificada

La guerra dels Nou Anys com a gran precedent: les companyies gremials en la defensa de la ciutat

La lenta recuperació de prerrogatives defensives més de dues dècades després: la guerra com a font d'oportunitats

Barcelona com a eix de la defensa catalana

La Coronela i la protecció de la ciutat

La guerra de Successió: la Coronela davant el seu gran desafiament

Guerra i defensa en temps del regnat de Felip d'Anjou (1701-1705)

La Barcelona de Carles III: la defensa del Principat i la Coronela en el seu màxim esplendor (1705-1714)

Conclusions. La Coronela com a reflex de la voluntat de servei dels gremis i la força del Consell de Cent

Agraïments

Annexos

Companyies aixecades al març de 1642

Companyies aixecades al juny de 1642

Queviures, en mans dels revenedors, segrestats pel virrei Velasco a l'octubre de 1705

Introducció. La Coronela de Barcelona com a model de la implicació militar dels gremis

Aquest treball té el seu origen en la Beca de Recerca de l'Associació Antic Gremi de Revenedors 1447, corresponent a l'any 2021. Un estímul a la recerca sempre es lloable per part d'associacions privades, ja que amb el seu esforç contribueixen a millorar el coneixement històric, tant d'aquest gremi, pel que fa a aquesta entitat, com sobre Barcelona en general. En l'àmbit personal, agraeixo l'impuls que m'han donat per fer aquesta investigació tant a l'associació en general com al tribunal que va valorar la meva proposta, un cop acabada la tesi doctoral.

En el projecte presentat, titulat «Ordre públic i defensa: el gremi de tenders revenedors i la milícia urbana barcelonina entre els segles XVII i XVIII», em proposava descobrir el paper dels revenedors dins la Coronela i la funció d'aquesta milícia en temps de guerra i pau, veure les seves atribucions en funcions d'ordre públic i control de muralles i accessos a la ciutat, la convivència de lleves voluntàries amb la milícia gremial, l'evolució de les atribucions defensives del Consell de Cent i el seu enfrontament amb una monarquia de poder variable al llarg de bona part del segle XVII i XVIII. El marc cronològic inicial anava de la guerra dels Segadors (1640-1652) fins la Guerra Gran (1793-1795). Tanmateix, per òbvies raons d'espai, es va valorar fer acabar l'estudi amb la guerra de Successió. És a dir, estudiar la Coronela fins, literalment, el seu final, el 1714, sense entrar en puntuals convocatòries de la milícia en temps posteriors.

Com amb totes les recerques històriques, el plantejament inicial i els resultats obtinguts s'han d'adequar sobre la marxa al grau de riquesa de la informació que aporten les fonts consultables. Per tant, seguint el programa inicial, em vaig endinsar en els fons conservats a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Allà hi trobem tota la documentació relacionada amb el Consell de Cent i, per tant, amb la Coronela. Els registres de deliberacions (on quedaven escrites les decisions de la que era una de les dues institucions més importants de Catalunya, per no dir la primera, juntament amb la Diputació del General), els registres d'ordinacions (les ordenances publicades que s'aprovaven en aquelles deliberacions), la correspondència enviada i rebuda, els diversos

fons de guerra i l'arxiu propi del gremi de revenedors, que també s'hi conserva, van ser buidats en la seva totalitat dins les dates abordades.

Derivat de la documentació mateixa i del que allà s'hi diu, es va haver de redirigir el projecte cap a un estudi més general, estructural, de la Coronela, per una raó òbvia: els revenedors, simplement, no hi figuraven. Ni a la documentació municipal ni gremial no apareixien destacats com a força militar. Esmentats entre la resta de companyies o amb problemàtiques puntuals que se succeïen al voltant d'algunes lleves o insubordinacions, els revenedors apareixen com el que eren: els proveïdors de queviures a la menuda de la població de Barcelona, sempre en el punt de mira del mostassaf en moments de dificultats per setges, i només mencionats per peticions particulars dels prohoms (com la de vendre peix salat, matar un porc per revenedor o les taxes sobre l'oli, el sabó o el vi) o els seus continuats i habituals plets amb els taverners. El dia a dia no es preocupava de les armes, sinó que, amb els registres de deliberacions, el que es pot resseguir és l'evolució econòmica del gremi i l'expansió i diversificació dels productes tractats, així com les seves problemàtiques amb altres gremis i sobre els preus taxats.

Tot i que els revenedors van ser un gremi castigat per les autoritats municipals (sense anar més lluny, quan el 1701 l'arxiduc Carles obre les insaculacions de conseller sisè –el menestral– als gremis, que no la tenien, el Consell de Cent va escarrassar-se per aconseguir que els revenedors, entre d'altres oficis, continuessin vetats per temps indefinit), tampoc no cal veure això com un assenyalament específic contra ells. Simplement, el servei a la Coronela era vist per tothom com un deure ciutadà que complien amb dedicació i cert orgull individual, gremial i comunal; la qual cosa els diferenciava de la resta de ciutats i marcava la particularitat barcelonina heretada des de l'Edat Mitjana, sense grans exaltacions ni conflictivitat, fins que el servei es va fer més dur durant la guerra de Successió. De fet, els gremis com a tals només apareixen esmentats dins el servei general de la Coronela quan hi havia problemes per algun motiu, podent aplicar en aquest cas aquella màxima coneguda per la forma que li va donar l'escriptor anglès James Howell, qui es referia a la frase italiana: *nulla nuova, buona nuova.* És a dir, «no hi ha notícies, bones notícies».

Per tant, les absències en la documentació cal que siguin tan destacades i mereixedores de rebre tanta importància com tot allò que sí que apareix en ella i que fonamenta el discurs d'aquestes pàgines. Els revenedors tenen el llibre del Clavari, on es pot resseguir el seu funcionament mes a mes, gairebé dia a dia, fins el 1672. Es tracta d'una magnífica guia per copsar el funcionament integral del gremi: l'assistència al confrares, la devoció a l'arcàngel Sant Miquel a les festes de maig i setembre o fer un índex i evolució (fins i tot un plànol es po-

dria fer, ja que en alguns anys s'indiquen els carrers) dels agremiats a través del pagament de la quota anual de quatre sous i quatre diners. Però no va més enllà d'aquesta data. No n'hi ha un altre. El destí del volum que hauria de continuar la sèrie és incert, però donada la complexitat dels temps estudiats, és probable que per la seguretat dels contemporanis als fets ens haguem vist compromesos els historiadors del futur. D'aquella pols, vénen aquests fangs. I no seria sorprenent. El mateix registre de deliberacions del Consell de Cent, el principal eix conductor d'aquesta recerca, per ser la font que informa de les decisions del consistori municipal sobre els aspectes defensius (Coronela, muralles, lleves...), literalment deixa d'informar a mitjans del 1714, quan la situació esdevingué crítica a la ciutat arran el comiat en forma de bombardeig del duc de Pòpuli i l'inici del setge en formes de Berwick. És a dir, desconeixem allò que deliberà la institució que havia pres el comandament del que restava de la Catalunya austriacista amb la retirada de la Generalitat de la primera línia política a principis del 1714. No hem d'oblidar, doncs, que la documentació generada per aquestes institucions (el consell municipal o el mateix gremi de revenedors) és filla del seu temps, de les persones que deliberaven aquelles decisions i redactaven aquelles paraules, que vivien fam i destrucció mentre deixaven el seu llegat en forma de documentació escrita. I encara és més destacable tot plegat quan es coneix l'enorme preocupació que tenia el Consell de Cent per aquests llibres: com veurem al llarg de l'estudi, quan s'iniciaven els bombardeigs sobre Barcelona, traslladaren els llibres i lligalls des de la Casa de la Ciutat a zones allunyades de l'abast de les bombes, per així evitar que es cremessin. Perquè, fins a cert punt, tenien la idea de perdurar a través dels documents, però no per una raó transcendental o romàntica: simplement, perquè eren útils per poder recórrer a les decisions dels consellers anteriors en conjuntures similars, esdevenint inspiració i guia pels presents. I això només es podia fer si es preservava aquesta documentació escrita, que, en gran part, ha arribat fins els nostres dies.

Sobre les mancances de la documentació, a més, i com Rafael de Casanova reconeixia a la seva correspondència en una carta transcrita per Francesc de Castellví, bona part d'ella va ser cremada abans de la caiguda de Barcelona per a evitar que aquells papers poguessin servir per obrir causes contra els supervivents. I si el Consell de Cent va prendre aquestes mesures, no seria sorprenent que moltes confraries haguessin fet el mateix.

Unes absències documentals, doncs, que obliguen a canviar les fonts quan ens trobem amb les mans buides pel que fa a la producció del Consell de Cent: cròniques diverses, alguna correspondència, el mateix Francesc de Castellví... Sempre queden opcions per posar claror al discurs quan la llum de les deliberacions i ordinacions s'ha apagat.

I és justament aquesta mancança dels revenedors el que ha marcat la metodologia emprada per a la recerca i l'estructura d'aquest treball: el que pretenia ser un estudi particular dels revenedors a la Coronela en un context global, ha acabat esdevenint una aproximació a la Coronela com a conjunt. És a dir, amb els revenedors desapareguts de la documentació municipal, difosos entre el servei global de la milícia i una documentació particular del gremi centrada en els afers econòmics, d'organització interna, jurídics i de solidaritats, sense inclinar-se en la preocupació de la seva participació militar dins els cossos de la ciutat més enllà de la lleva aixecada al desembre de 1640 per acompanyar al Conseller en Cap, només s'han pogut destacar en moments puntuals. Justament quan, dins les deliberacions del Consell de Cent, hi ha notícies; per tant, quan estaven immersos en problemàtiques que afectarien també a altres gremis, però que, en aquest cas, hem emprat els revenedors per exemplificar.

L'estudi, doncs, aborda la milícia urbana barcelonina en el seu conjunt entre 1635 i 1714, en actuació interior i exterior, amb el suport inestimable del gremi i companyia dels revenedors sempre que les fonts així ho han permès. És a dir, el text s'endinsa en el servei militar dels gremis, un espai encara per omplir dins la historiografia catalana.

Vistes les problemàtiques documentals abordades des d'un primer moment, cal explicar quina és l'estructura emprada en el resultat final. El primer que cal justificar és el marc cronològic. Tot i que la Coronela és molt coneguda per la campanya de 1713-1714, pel paper central que va mantenir durant la defensa de Barcelona de l'exèrcit borbònic, el seu servei s'allarga durant molt de temps enrere. Aleshores, per què iniciar just abans del 1640? Des d'abans de l'inici de la guerra dels Segadors i el final de la de Successió es pot fer una repassada general a tot un seguit de canvis polítics que afectarien, d'una manera o altra, a la força del Consell de Cent i, amb ell, de la Coronela. Fins l'esclat de la revolta catalana, el govern municipal de Barcelona mantenia les prerrogatives completes en termes de defensa (com veurem, mantenia una llibertat absoluta sobre guàrdies, control de portals, armament de la milícia, entrenament militar dels ciutadans, absència de guarnició reial, aixecament de terços i manteniment de muralles), i van ser limitades de manera notable amb la seva caiguda al 1652 i el desarmament de la Ciutat de competències defensives. Mentre que, al llarg de la segona meitat del segle XVII, hi hagué un cert renaixement d'aquesta Coronela, durant la guerra dels Nou Anys es va viure un nou paper de la milícia gremial, que tornà a ser desarmada pels francesos un cop Vendôme va ocupar la ciutat l'agost de 1697.

Cal veure, doncs, l'evolució de la participació dels gremis (dins i fora de la ciutat) fins el 1639, observant també els canvis al llarg de la guerra dels Sega-

dors i després del 1652. Així, resulta important aturar-se en els intents que es fan per recuperar les competències els anys 1678 i 1684, això a banda del retorn de la milícia al llarg de la guerra dels Nou Anys. Finalment, durant la guerra de Successió es va viure el moment àlgid de la Coronela, el més conegut, amb el recobrament de màximes competències fins la seva definitiva desaparició un cop caiguda Barcelona l'11 de setembre de 1714. Per tant, calia oferir una panoràmica general per tal d'observar com els canvis polítics afectaven al servei militar dels gremis, per l'ús que tant el Consell de Cent com la monarquia feia d'ells, fos per actuació interna a Barcelona o externa, així com la seva capacitat d'adaptació al llarg de les dècades.

Aquest estudi no és l'espai on fer una història militar de la Catalunya moderna,[1] sinó una història de les contribucions dels gremis de Barcelona a la defensa tant de les seves pròpies muralles com de tota Catalunya amb l'aixecament de lleves.

I per què, si es vol estudiar el servei d'armes dels gremis de la capital catalana, també es para atenció a l'actuació fora de la ciutat? La resposta a això la donen els llistats de les companyies aixecades pel Consell de Cent al 1642 per tal de combatre l'avenç de l'exèrcit castellà. En aquest tipus de llistes de soldats no és gaire habitual que apareguin els oficis dels reclutes de cada companyia. Aquest cas, però, és diferent. Els llistats dels reclutes de març, juny, juliol i octubre del 1642 (els dos primers, buidats als annexos, per tal de copsar fàcilment allò que es comenta aquí i al llarg de l'estudi) podem veure els oficis de cadascun d'ells, fent-nos una idea clara del significat de la guerra a l'època moderna, la implicació tan natural que tenia sobre la població en aparença civil i el grau de compromís de la menestralia amb la guerra i la política del país.

És a dir, les companyies integrades a l'exèrcit reial (hispànic, francès o austríac, pels anys que aquí es treballen) tenien el seu origen, en gran part, en la part més jove de la menestralia de la ciutat de Barcelona i d'altres indrets de Catalunya, per alguns reclutaments concrets (i molt especialment per les lleves de la Diputació del General, que acostumaven a anar en paral·lel a les del Consell de Cent). Per tant, si es vol fer un estudi complert de les implicacions mili-

1. Una historia militar en un clar procés de renovació des de fa unes dècades, com ja apuntava Antonio Espino en un article de *Manuscrits* que ha esdevingut un clàssic. Però també altres aportacions, com les de Enrique Martínez Ruiz o Thomas Kühne, per citar-ne algunes de les més properes. Vegeu: Antonio Espino López, «La historia militar, entre la renovación y la tradición», *Manuscrits. Revista d'Història Moderna*, 11 (1993), pàg. 215-242; Enrique Martínez Ruiz, «La eclosión de la Historia Militar», *Studia Historica. Historia Moderna*, 25 (2003), pàg. 17-25; Thomas Kühne, «La renovación de la Historia Militar. Coyunturas, interpretaciones, conceptos», *Sémata. Ciencias sociais e Humanidades*, 19 (2007), pàg. 307-347.

tars dels menestrals en la defensa de la ciutat de Barcelona, i de Catalunya per extensió, no es pot limitar a allò que passava dins les muralles de la ciutat i a les companyies encapçalades pel Conseller en Cap i Coronel, sinó que cal ampliar la mirada a tot allò que tingui a veure amb les convocatòries fetes pel Consell de Cent. De fet, en les deliberacions del Saló de Cent consultades per aquest estudi, moltes vegades es deixa ben clar això que s'acaba de dir. Per exemple, i prenent un dels casos trobats més evidents, al 1657, amb les tropes franceses desplegades per Catalunya, el virrei marquès de Mortara va demanar que s'aixequessin els sometents i lleves. Pel cas de Barcelona, com la immensa majoria dels lloctinents generals i altres comandaments, va veure en la Coronela el lloc d'on nodrir els seus terços, però la resposta de Barcelona va ser clara:

> Lo valer-se de las confraries fora impossibilitar-lo [el servei] per lo que estan tant exaustas y acabades y que ja molta part o la més del tercio de don Joseph de Pinós se és feta de persones de las dites confrarias.[2]

És a dir, a mesura que aquest treball ha anat cobrant forma, ha esdevingut necessari ampliar la mirada fins a l'activitat del Consell de Cent a les diverses guerres en el reclutament de companyies, i no limitar el focus a allò que tenia lloc a la mateixa ciutat.

No seran aquestes les pàgines on es trobarà una descripció de la Coronela clàssica a la darrera campanya, sobre les agrupacions de les companyies, la seva indumentària o el seu armament. Si es volen conèixer aquests aspectes (pel cas de la guerra de Successió) és el llibre d'Hernàndez Cardona, Riart i Rubio el que cal consultar.[3] El motiu que en aquest estudi no se'n faci esment és que, a banda de perquè és feina ja feta, resulta que aquest armament i indumentària havien variat molt al llarg de les dècades, adequant-se a la realitat militar de cada moment i al perfeccionament de la tecnologia bèl·lica, i només permetria fer una fotografia estàtica d'un moment concret. Allò continuat era el servei gremial. En aquest estudi s'anirà més enllà: al servei dels gremis tant en les convocatòries de la Coronela durant els setges com en tasques de control de portals i d'ordre públic, així com en les companyies formades per servir a Cata-

2. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (*AHCB*), 02.01/1B.II, *Registre de deliberacions*, 166, fol. 294v, 5-IX-1657.
3. Francesc Xavier Hernàndez Cardona, Francesc Riart i Xavier Rubio, *La Coronela de Barcelona (1705-1714)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 2010; Francesc Xavier Hernàndez Cardona i Francesc Riart, *Els Exèrcits de Catalunya (1713-1714). Uniformes, equipaments, organització*, Barcelona, Rafael Dalmau, 2007.

lunya durant les principals guerres entre 1635 i 1714. Es busca, doncs, superar la informació puntual, gairebé anecdòtica, per introduir-nos en com les atribucions dels menestrals com a gent de guerra, i el control militar del Conseller en Cap sobre Barcelona, anaven de la mà del balanç de força del Consell de Cent i el poder reial en cada moment (per això el màxim esplendor de la Coronela es va viure quan, literalment, els catalans estaven sols i el Consell de Cent va passar per damunt del poder militar i la Diputació del General). S'aborden, entre d'altres qüestions, els conflictes generats en la convivència diària de la milícia gremial (emprant, com s'ha dit, exemples succeïts dins la companyia dels revenedors, per exemplificar problemàtiques que afectarien a moltes companyies); la coexistència del servei voluntari de la Coronela amb els cossos armats estipendiats pel mateix Consell de Cent; la visió que els generals tenien de la gent de les confraries, considerant-la una excel·lent font de soldats; o la cerca de tots els recursos humans possibles entre la gent fora de la menestralia en temps de màxima necessitat, tot de la mà de la política del govern municipal barceloní, tant sobre la ciutat com sobre Catalunya. Perquè, de la mateixa manera que s'ha advertit que no és possible fer un estudi del servei d'armes dels gremis sense analitzar els terços i regiments aixecats pel consistori municipal, tampoc no és possible veure el poder i la importància de la Coronela sense entrar a la força que, en cada moment, mantenia el Consell de Cent respecte el poder reial.

*****

Cal esbossar un breu context sobre quin era el paper dels gremis a la ciutat de Barcelona durant l'època moderna, en la seva vessant econòmica i política (i militar), veient com havien assumit tasques de govern al Consell de Cent i la pugna que tenien amb les classes dominants des de temps medievals per aconseguir representació pròpia entre els consellers.

Els gremis (o confraries, emprant la terminologia de l'època) havien estat el nucli de l'estructura econòmica barcelonina des de l'Edat Mitjana. Les corporacions d'oficis van ser unes institucions originades al segle XIII que servien per aplegar gent que es dedicava a un mateix ofici sota l'advocació d'un sant. Potser, sobre el seu funcionament ja des de temps medievals, el millor resum el va fer Carme Batlle:

> Els oficis configuraven l'estructura del món del treball, absorbien mà d'obra sobretot urbana i del territori veí, per mitjà del sistema de

> l'aprenentatge i la contractació de jornalers eventuals, i asseguraven l'assistència mútua dins la seva confraria. Com que tots els associats pagaven una petita suma anual, els cònsols o prohoms podien ajudar els treballadors vells o malalts, les seves vídues i els orfes. [...] Alguns d'aquests cònsols eren consultats pels consellers abans de formar el Consell de Cent a fi de posar-hi els mestres millors i més honrats de cada ofici escollit pels regidors. Es reunien a la capella que l'ofici posseïa a la catedral o a les esglésies dels convents abans d'edificar la casa gremial a la fi de l'edat mitjana. En aquesta època i durant les reunions, els mestres ja podien tractar temes del treball i dels seus interessos, però sota el control de les autoritats municipals que n'eren les responsables. Una de les seves atribucions era la redacció d'ordenances sota la vigilància dels regidors, aprovades després pel rei i publicades pel veguer.[4]

Aquests gremis (més enllà de la seva visió enlluernadora o no, com en l'exposició positiva d'Antoni de Capmany i la posterior desmitificació de Sanpere i Miquel, presentada per Ramon Grau)[5] eren part fonamental de l'estructura econòmica i de poder de la ciutat. Al llarg de la segona meitat del segle XIV, la proliferació dels oficis de Barcelona esclatà i, mentre durant els primers cinquanta anys de segle s'havien aprovat set associacions (tres d'elles religioses), durant la segona meitat els reis concediren privilegi a vint-i-sis més, la majoria d'elles sota el model de confraria religiosa. Jaume Riera ho atribueix tant a la voluntat dels associats com a les necessitats econòmiques de la monarquia, que cobrava per l'aprovació (150 florins als argenters va cobrar l'Infant Joan al 1381), i la Cancelleria Reial pels drets d'expedició dels privilegis. Un poder reial que concedia aquests drets, però era el municipal qui mantenia el control sobre les confraries creades a la ciutat a través de privilegis reials, a partir dels quals podria nomenar cònsols d'oficis, dictar-los ordinacions (per privilegis de Pere III al 1337 i Joan I al 1390).[6] És a dir, aquest moviment d'unió d'oficis es

4. Carme Batlle i Gallart, «Estudi Històric. El "Llibre del Consell": Font de coneixement del municipi i de la societat de Barcelona del segle XIV», dins AA.DD, *El "Llibre del Consell" de la Ciutat de Barcelona. Segle XIV: les eleccions municipals*, Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques, Institució Milà i Fontanals, 2007, pàg. 45-46.
5. Ramon Grau i Fernández, «El prestigi dels gremis a Barcelona: fonament historiogràfic», dins Pere Molas i Xavier Cazeneuve (coords.), *Els gremis de Barcelona*, Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i Museu d'Història de Barcelona (*Barcelona Quaderns d'Història*, 24), 2017, pàg. 15-25.
6. Jaume Riera, «L'evolució de les confraries medievals», dins Molas i Cazeneuve (coords.), *Els gremis de Barcelona...*, pàg. 62-64.

va establir amb força al llarg del segle XIV, però era el govern de la ciutat qui mantenia un bon control sobre ells.

Però quina era la gran particularitat de Barcelona i què li donava especial importància a aquests gremis, ja des de l'Edat Mitjana?

Sobretot, la seva participació a la vida política de la ciutat, formant part del Consell de Cent;[7] arribant al punt que fins i tot un dels consellers era menestral (de forma permanent des del 1641), cosa que esdevenia una peculiaritat barcelonina dins el context peninsular, on la tendència era bloquejar l'accés de les classes populars als òrgans de govern de les ciutats. En canvi, sí es poden trobar situacions anàlogues en altres regions d'Europa, a les ciutats de l'Imperi, Suïssa o Holanda, on els governs municipals seguien concedint quotes de poder a les organitzacions gremials. La resposta a tot plegat la dóna James Amelang:

> La debilidad (o ausencia) de la autoridad de la corona en zonas como Cataluña, el Imperio o Suiza permitió que sus "arcaicas" estructuras cívicas se refugiasen bajo el robusto paraguas del constitucionalismo local.[8]

Una distinció legal catalana definida en gran mesura en la capacitat d'aplicació impositiva de la Corona al Principat, molt inferior que a Castella, i, pel cas que ens ocupa, també els privilegis militars que gaudia Barcelona eren una mostra d'aquesta llunyania de la monarquia respecte el control ferm del territori català. De fet, Amelang també deixava veure la particularitat barcelonina pel cas del corporativisme: mentre les confraries de menestrals eren poc comunes a les ciutats castellanes, a Barcelona hi havia poques activitats econòmiques sense reglamentar en algun gremi. Fet que els feia més propers a les ciutats mediterrànies que al centre peninsular.[9]

Va haver canvis produïts al llarg dels anys baixmedievals i principi d'època moderna sobre l'estructura del govern municipal arran de l'interès del rei per obtenir diners o la resposta de la monarquia a la inestabilitat social en els moments previs de la guerra civil, amb Galceran de Requesens com a protagonista. Com assenyala Jaume Dantí, va ser en aquest darrer moment que es va marcar la composició del Consell de Cent durant els dos segles següents: per primera vegada, entre els consellers hi hauria un menestral i un artista, a

---

7. Sobre aquests gremis a cavall entre l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna, vegeu Pierre BONNASSIE, *La organización del trabajo en Barcelona a fines del siglo* XV, Barcelona, CSIC, 1975.
8. James AMELANG, *La formación de una clase dirigente: Barcelona 1490-1714*, Barcelona, Ariel, 1986, pàg. 208-209.
9. AMELANG, *La formación de una...*, pàg. 28.

banda d'un mercader i dos ciutadans honrats. El Consell de Cent tindria cent vint-i-vuit prohoms, trenta-dos per estament. Tanmateix, el principal redreç que va viure l'estructura del govern va ser en temps de Ferran II, qui va reduir la força dels artistes i menestrals: els jurats passarien a ser cent quaranta-quatre (trenta-dos per artistes i menestrals, quaranta-vuit per ciutadans honrats i trenta-dos per mercaders) i els consellers serien cinc: tres ciutadans honrats, un quart mercader i el cinquè alternatiu entre artistes i menestrals. La reivindicació del sisè conseller menestral fou la gran petició dels sectors populars barcelonins, on també s'hi aplegà el malestar per l'excessiu control sobre el govern que exercien els ciutadans honrats i cavallers. Una reivindicació només obtinguda al 1641, després d'un avalot, confirmada pel virrei Argençon i ratificada per Felip IV al 1653 (en contra del criteri més repressiu del Consell d'Aragó) després de recuperar Barcelona a l'obediència de la Monarquia Hispànica.[10] Aquesta presència d'artistes i menestrals al govern de la ciutat era, doncs, el reconeixement de la seva rellevància al funcionament urbà i una posició des de la que defensar els interessos econòmics dels seus col·legis i confraries, però també esdevenia un mecanisme de representació social corporativa i personal. Una realitat política barcelonina de la que els revenedors, com s'ha indicat, van quedar permanentment allunyats pel mateix Consell de Cent, que s'acostumava a mostrar reticent als canvis.

Però, més enllà d'aquesta representació política que anava de la mà de l'activitat econòmica, la vida del menestral a la Barcelona moderna tenia una vessant que sovint ha passat desapercebuda. Les implicacions anaven molt més enllà de les econòmiques, socials, religioses i polítiques, tenint com a expressió última del seu deure ciutadà el servei militar. Els gremis eren el motor econòmic de la Ciutat, formaven part de la seva estructura política, però també el darrer escut davant les amenaces exteriors. És a dir, també servien a la ciutat amb les armes a les mans.

L'estudi d'aquest tipus de milícia urbana, també d'una mena de protopolicia, (molt estès pel cas nord-europeu, amb MaartenPrak com a gran exponent,[11] o a través de les publicacions de les trobades científiques de Livio-

10. Jaume Dantí, «Els gremis i el govern municipal: participació i representació corporativa al Consell de Cent en època moderna», dins Molas i Cazeneuve (coords.), *Els gremis de Barcelona...*, pàg. 84-89.

11. Maarten Prak, «Urban governments and their citizens in early modern Europe», dins Matthew Davies i Derek Keene (eds.), *London and beyond. Essays in honour of Derek Keene*, Londres, University of London Press: Institute of Historical Research, 2012, pàg. 269-286; Maarten Prak, «Citizens, soldiers and civic militias in Late Medieval and Early Modern Europe», *Past & Present*, 228 (2015), pàg. 93-123; Maarten Prak, *Citizens without*

Antonielli,[12] que mantenien un sistema similar) no ha reeixit pel cas català i, concretament, barceloní, fins fa molt poc (darrerament, *Del sometent als mossos d'esquadra*,[13] amb especial interès per aquest cas pel capítol dedicat als temps dels Àustria).[14] De fet, si els gremis de Barcelona no han gaudit d'una atenció prominent dins la historiografia, destacant, tanmateix, el títol clàssic de Pere Molas,[15] els articles publicats presentats a les jornades sobre els gremis de Barcelona celebrades entre el 12 i 14 d'abril de 2016 organitzades per l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i el Museu d'Història de Barcelona,[16] amb especial atenció en aquest cas, per les aportacions de Jaume Dantí[17] i Pere Molas,[18] i algunes monografies sobre gremis en concret[19] (sobre les que cal destacar les dues dedicades fins ara al gremi de revenedors),[20] la Coronela encara menys. Sobre la milícia urbana barcelonina les contribucions es podrien limitar fins ara al títol de Francesc Xavier Hernàndez Cardona (amb Francesc

---

Nations. Urban Citizenship in Europe and the World, c. 1000-1789, Cambridge, Cambrige University Press, 2018.

12. Alguns volums de la sèrie dirigida per Livio Antonielli a l'editorial Rubbettino titulada *Stato, Esercito e Controllo del Territorio* són: Livio Antonielli (ed.), *La polizia in Italia nell'età moderna*, Soveria Mannelli, Rubbetino, 2002; Livio Antonielli (ed.), *Le polizie informali*, Soveria Mannelli, Rubbettino, 2010.
13. Àngel Casals (dir.), *Del sometent als mossos d'esquadra. Història de l'ordre públic a Catalunya*, Catarroja, Afers, 2022.
14. Àngel Casals, «El control de l'ordre públic a la Catalunya dels Àustria», dins, del mateix autor: *Del sometent als mossos d'esquadra...*, pàg. 41-62.
15. Pere Molas, *Los gremios barceloneses del siglo* xviii. *La estructura corporativa ante el comienzo de la revolución industrial*, Madrid, Confederación Española de Cajas de Ahorros, 1970.
16. Molas i Cazeneuve (coords.), *Els gremis de Barcelona...*
17. Dantí, «Els gremis i el govern…», pàg. 81-98.
18. Pere Molas, «La projecció social dels gremis», dins Molas i Cazeneuve (coords.), *Els gremis de Barcelona...*, pàg. 127-139.
19. Alguns dels treballs recents dedicats a algunes confraries de Barcelona: Josep Antoni Cerdà Mellado, *Els escudellers i la producción de Pisa a Barcelona (segles* xv-xix*)*, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 2021; Isaac Garcia Oses, *Les relacions urbanes i interurbanes dels ceramistes de Barcelona. La confraria de Sant Hipòlit, 1531-1813*, Tesi doctoral, Barcelona, Universitat de Barcelona, 2018, (https://www.tdx.cat/handle/10803/666264#page=1); Joaquim Pallàs Villaronga, *El gremi dels perxers: un exemple de cohesió i d'integració a la Barcelona moderna, segles* xvi-xviii, Barcelona, Universitat Abat Oliba CEU, 2014, (https://www.tdx.cat/handle/10803/144625#page=1).
20. Margarita Tintó i Sala, *Els tenders revenedors de la Ciutat de Barcelona*, Barcelona, Associació de socors mutus de previsió social, 1991; Pol Bridgewater Mateu i Laura Miquel Milian, *El gremi i confraria de Sant Miquel dels revenedors de Barcelona entre els segles* xvi *i* xvii *(1590-1620): política, economia i societat*, Barcelona, Associació Antic Gremi de Revenedors 1447, 2021.

Riart i Xavier Rubio),[21] les aportacions d'Antonio Espino López[22] i algunes pàgines d'Agustí Duran i Sanpere[23] o Adrià Cases[24] (qui beu molt d'Hernàndez Cardona, Riart i Rubio).

Durant la dècada dels anys trenta del segle XVII, en què arrenca aquest estudi, Barcelona mantenia el sistema de defensa de la milícia urbana a través de la formació de companyies dels gremis. El seu líder era el conseller en cap amb títol de coronel, d'aquí el nom de Coronela, amb el lideratge suprem de la milícia (i de tota la plaça de Barcelona segons els privilegis) que requeia en algú renovat anualment. Això no passaria pas amb la resta dels càrrecs de l'estructura del propi cos de la Coronela (com el tinent coronel, el sergent major o els ajudants, els quals rebien un sou com si es tractés d'un cos militar reial), amb graduacions i salaris com terços o regiments professionals de tropes reials.

És a dir, l'estructura militar pròpiament dita (l'estipendiada, la que es regia amb tinent coronel i sergent major), quedava supeditada al poder civil electiu escollit anualment per insaculació: el poder militar al servei del civil (que alhora actuava com a militar), com quedà absolutament palès durant la guerra de Successió i Antonio de Villarroel. Els capitans de la Coronela també tenien un estatus especial: eren membres del Braç Militar, cavallers i nobles, que voluntàriament s'oferien a dirigir aquestes companyies com a servei a la Ciutat i eren escollits pels gremis.

No hi ha millor introducció al paper de la Coronela que la breu descripció de Víctor Ferro en la seva obra *Dret Públic Català*, al voltant de les atribucions de les poblacions catalanes sobre la defensa:

> Redimits en general, de feia temps, llurs deures feudals d'host i cavalcada, les poblacions importants mantenien, no res menys, una notable activitat en assumptes militars. Les hosts veïnals, integrades per tots els homes en edat de dur armes i enquadrades en l'estructura corporativa, passaren, en els principals municipis, del comandament del veguer o del batlle al del conseller, cònsol o jurat en cap. El 1544,

21. HERNÀNDEZ CARDONA, RIART i RUBIO, *La Coronela de Barcelona...*
22. Antonio ESPINO LÓPEZ, «La milicia urbana de Barcelona en los siglos XVI y XVII», dins Manuel ROVIRA i SOLÀ i Sebastià RIERA i VIADER, *El temps del Consell de Cent, II. La persistència institucional, segles* XV-XVII, Barcelona, Ajuntament de Barcelona (*Barcelona Quaderns d'Història*, 5), 2001, pàg. 205-215; Antonio ESPINO LÓPEZ, *Las guerras de Cataluña. El teatro de Marte, 1652-1714*, Madrid, Edaf, 2014, pàg. 203-213.
23. Agustí DURAN i SANPERE, *Barcelona i la seva Història. Vol. 2. La societat i l'organització del treball*, Barcelona, Curial, 1973, pàg. 109-123.
24. Adrià CASES, *Guerra i quotidianitat militar a la Catalunya del canvi dinàstic (1705-1714)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2016, pàg. 222-226.

després d'unes gestions de la ciutat, li fou reconeguda al conseller en cap de Barcelona la condició de capità i coronel nat de la milícia ciutadana, dita per aquesta raó «la Coronela», designació que després s'estengué pel Principat. És prou coneguda l'heroica participació de la Coronela de Barcelona en la defensa que culminà l'11 de setembre del 1714.[25]

Però, sobre quines prerrogatives s'aplicava aquesta vessant militar dels gremis? Les atribucions en matèria de defensa de les que gaudia Barcelona anaven més enllà de la milícia urbana: control de portals, manteniment de fortificacions o proveïment d'armament li eren reconegudes per una sèrie de privilegis que anaven des de Pere el Cerimoniós (1337, 1357) fins a Ferran el Catòlic (1506), Carles V (1544) o Felip II (1564),[26] segons ells mateixos s'encarregaven de repetir,[27] i no dubtarien des del Consell de Cent en invocar-los en els moments de dificultat entre 1630 i 1714. Ens trobem, doncs, en aquella figura del ciutadà-soldat[28] sobre la que Maquiavel ja creia que s'havia de basar la república

25. Víctor Ferro, *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta*, Vic, Eumo Editorial, 1987, pàg. 170.
26. Pedro Voltes Bou (ed.), *Manual de Novells Ardits, vulgarment apellat Dietari del Antich Consell* Barceloní, Anys 1696-1697, vol. 22, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Institut Municipal d'Història, 1968, pàg. 282.
27. Probablement relacionades amb el privilegi de Pere el Cerimoniós per tal que el sagramental de Barcelona pogués empaitar delinqüents. Sobre aquesta unitat de milícia, vegeu Maria Teresa Ferrer i Mallol, «El sagramental: una milícia camperola dirigida per Barcelona», *Barcelona Quaderns d'Història*, 1 (1995), pàg. 61-70.
28. Citem el text que ofereix Eugenio Garin sobre els motius de Maquiavel (a la seva *Provvisioni per istituire Milizie Nazionali nella Republica Fiorentina*) per mantenir una milícia ciutadana per sobre dels *condottieri* mercenaris del moment: «Habiendo considerado los magníficos y excelentes señores de qué manera, todas las repúblicas que en los tiempos pasados se sostuvieron y agrandaron, tuvieron siempre como fundamento principal dos cosas, esto es, la justicia y las armas, para poder refrenar y corregir a los súbditos y para poder defenderse de los enemigos; habiendo considerado que vuestra república está bien instituida y ordenada por una buena y santa ley en lo que concierne a la administración de la justicia, y que sólo le falta proveerse bien de armas; habiendo conocido por larga experiencia, aunque también con gran peligro y pérdidas, qué poca confianza se puede tener en los hombres de armas extranjeros y mercenarios, pues, si son abundantes y valerosos, o bien son insoportables o bien sospechosos, y, si son pocos y poco valerosos, entonces no son de ninguna utilidad; juzgan conveniente armarse con armas propias y con sus propios hombres, de los cuales vuestro territorio abunda, de modo que fácilmente se podrá obtener el número de hombres bien cualificados que se designe. Y esos hombres, al estar bajo vuestro dominio, serán más obedientes; y si yerran, se los podrá castigar más fácilmente; y si adquieren méritos se los podrá premiar con mayor facilidad; y estando siempre esos hombres armados y en casa, mantendrán siempre vuestro territorio seguro ante cualquier súbito ataque; y tampoco podrá ser hollado y robado por gentes enemigas tan fácilmente,

(qui tenia l'exèrcit romà en ment),[29] però amb una idea clara pel cas barceloní: només el servei defensiu era obligatori quan l'autoritat reial havia aprovat l'aixecament de la Coronela, l'ofensiu esdevindria voluntari i pagat a costa dels recursos del Consell de Cent, la Diputació del General o el rei. Tanmateix, com veurem, la font dels soldats de la majoria de lleves per actuar a la resta del territori català també tindrien com a font de soldats els propis gremis.

No hem de situar tampoc la milícia urbana barcelonina com un element aliè, excepcional, sinó que forma part d'una tradició de servei militar cívic que entronca directament amb l'Edat Mitjana. El precedent d'aquesta defensa col·lectiva era clar: el sometent medieval. Flocel Sabaté ens ofereix una descripció pel cas de les ordinacions que la ciutat de Barcelona aprovà al 1395 per posar ordre al sometent, sota tres objectius: visualitzar la puixança de Barcelona, millorar l'eficàcia i incrementar la imatge de força, vigor i temor de l'host municipal. I, com ell afirma, «amb aquestes pretensions i amb l'assumpció de les corporacions d'ofici com a articulació social real i efectiva, s'estableix una convocatòria i estructuració de la població segons els corresponents oficis».[30] Continua Flocel Sabaté oferint alguns detalls sobre aquesta convocatòria de l'host veïnal barcelonina que recorden bastant a les que s'exposarà al llarg d'aquestes pàgines: «"la bandera serà treta per l'hostvehinal e posada a la plaça del Blat segons és acostumat", però els habitants no acudiran espontàniament aquí, sinó que es reuniran en distints punts establerts a la ciutat segons l'ofici, acollits a un específic estendard corporatiu».[31] I mentre els ciutadans honrats i juristes s'aplegarien sota el penó de Sant Jordi a la plaça de Sant Jaume, la resta ho farien a trenta-quatre punts de convocatòria. Després d'oferir un extens llistat d'oficis (on no hi apareixen els revenedors, evidentment, per ser una data anterior a la seva fundació), exposa l'ordre de batalla i armament:

> Sota l'autoritat dels corresponents majorals, s'agruparan on correspongui tots els homes armats com pertoca: «així de cavall com de peu, ab lança longa o lança o pavès o ballesta ab dart o day gran o tres darts ab rodella». «La bandera per rahó d'ost vehinal exirà per lo Portal Nou», i les diverses corporacions d'ofici s'aniran incorporant

---

como así ha ocurrido desde algún tiempo a esta parte con no poca infamia para esta república y gran daño de sus ciudadanos» (Eugenio Garin, *El Renacimiento italiano*, Barcelona, Ariel, 1986, pàg. 172-173).

29. Prak, *Citizens without Nations...*, pàg. 142-144.
30. Flocel Sabaté, *El sometent a la Catalunya medieval*, Barcelona, Rafael Dalmau, 2007, pàg. 121-122.
31. Sabaté, *El sometent...*, pàg. 122.

> als flancs amb els respectius «panons», de manera que configurin un bloc a la dreta i un altre a l'esquerra, establerts amb molta precisió, ordre i rigor, per ressaltar així la voluntat de visualitzar i ostentar el poder de la ciutat.[32]

Observem, doncs, els elements fonamentals comuns entre aquesta convocatòria del 1395 i la darrera abans de la desaparició al 1714: divisió per oficis, poder municipal convocant la milícia i armament estandarditzat segons la tecnologia del moment. Perquè, com deia Jaume Riera:

> Fins aleshores, la mobilització dels homes aptes per a les armes estava formada per desenes i cinquantenes de cada quarter. Aquell any 1395, s'implantà un nou sistema, distribuint els homes útils segons l'ofici a què estaven adscrits, agrupats entorn de penons.[33]

És a dir, s'instaurava un sistema de divisió de la milícia per oficis que perviuria fins el 1714.

El mateix cas es va veure al 1544, després de l'esmentada confirmació de Carles V, ja es veuen algunes mostres de tota la ciutadania armada, manant el conseller en cap, com a coronel, que a la mostra del 13 de juliol de 1544 aportés tothom armes pròpies. Un total de 2.215 arcabussos, 270 ballestes, 1.545 piquers i 165 partisanes.[34] Pel mateix segle XVI, Miquel Deyà exposa el funcionament de la milícia gremial de la mà del col·legi de notaris, i ens ofereix un excel·lent punt de sortida per conèixer els precedents més immediats al que s'abordaran al llarg d'aquestes pàgines:[35] divisió de la muralla pels gremis, nomenament de capitans (en aquest cas pel virrei, cosa que canviarà) i altra oficialitat, o treball de fortificació i pagament de substituts.

I si parlem de servei cívic, de servei ciutadà, tampoc no es pot desvincular del servei reial. Els barcelonins entenien aquesta milícia com una manera de contribuir personalment, considerant que no es podia posar en dubte la seva lleialtat al rei per aquestes mobilitzacions. Així ho transmet Luis R. Cortegue-

32. SABATÉ, *El sometent...*, pàg. 122.
33. RIERA, «L'evolució de les confraries...», pàg. 64
34. *Manual de Novells Ardits, vulgarment apellat Dietari de l'Antich Consell Barceloní. Volum Quart comprenent los volums originals* XVII *y* XVIII. *Anys 1534-1562*, vol. 4, a cura de Frederich SCHWARTZ Y LUNA i Francesch CARRERAS Y CANDI, Barcelona, Impremta d'Henrich i Cia., 1895, pàg. 152.
35. Miquel J. DEYÀ BAUZÀ, «Fronteres, guerra i posicionament polític a la Catalunya dels segles XVI i XVII», *Pedralbes. Revista d'Història moderna*, 39 (2019), pàg. 62.

ra pel cas de 1588, qui exposa el malestar del Consell de Cent perquè el virrei Manrique de Lara els tractés com a rebels i infidels, així com les problemàtiques diverses entre el mateix govern municipal i la menestralia arran les fidelitats diverses i els motins.[36] El que quedava fora de tot dubte era que la lleialtat dels barcelonins requeia en el seu consistori:

> Els artesans de la milícia municipal també desenvoluparen un esperit de servei als consellers. Quan eren cridats a defensar la ciutat, els mestres es presentaven als consellers per prendre les armes i rebre ordres. Així, el primer impuls de molta gent després que repiqués la campana del Consell de Cent la nit del 2 al 3 de juny de 1588 fou anar a la Casa de la Ciutat a rebre instruccions. Els consellers mantingueren il·luminat l'edifici i obertes les seves portes fins a les quatre de la matinada per tal d'assegurar a la gent que passava pel carrer que es tractava d'una falsa alarma.[37]

Eren uns lligams entre la menestralia, el poble en general i les autoritats municipals construïdes sobre l'host d'origen medieval mantinguda durant segles. Els virreis intentarien durant el segle XVI integrar aquestes tropes milicianes a l'estructura militar, però el Consell de Cent insistia en que aquesta host era una força de caràcter civil i havia de mantenir-se sota el control del conseller en cap. És a dir, una problemàtica reproduïda sempre que era aixecada la Coronela i que tingué el seu gran exponent en el conflicte legal amb l'arxiduc Carles d'Àustria durant la guerra de Successió.

De fet, el manteniment d'aquests privilegis defensius d'origen medieval en un moment on es feia cada vegada més extensa la centralització de les monarquies era una evidència diferencial catalana. Sobretot per la part del privilegi. Els Àustries intentaven imposar aquestes milícies a altres indrets sense cap document intern ni negociació, escudats en la necessitat, cosa que també mostra de la llunyania del poder central als regnes de la Corona d'Aragó.

Sobre lleves urbanes, I. A. A. Thompson, qui va estudiar la decadència de la Monarquia Hispànica, ja en feia un esment. Ell parlava de les milícies (i reclutaments de companyies per part de les ciutats, sobretot castellanes en el cas del seu estudi) que van proliferant al llarg de la monarquia a mesura que aquesta comença a veure's incapaç d'assimilar l'estructura militar necessària

36. Luis R. Corteguera, *Per al bé comú. La política popular a Barcelona, 1580-1640*, Vic, Eumo Editorial, 2005, pàg. 135-140.
37. Corteguera, *Per al bé comú...*, pàg. 137.

per mantenir les seves guerres, exposant les problemàtiques que es derivaven. Fragmentar el reclutament i la defensa en les institucions perifèriques i menors evidencia incapacitat del poder central, sobretot de caràcter econòmic. A més, fa èmfasi en els problemes que es generaran: reclutadors reials i locals competint pels mateixos soldats, més cossos organitzatius, dispersió dels recursos, majors despeses de les ciutats... Ell mateix afirma que «la devolución de la responsabilidad por los asuntos militares a las autoridades locales fue fruto de la necesidad más que de la elección, y se hizo a despecho del sentimiento local más que para dar respuesta al mismo».[38] Pel cas de Barcelona, però, veurem que no és així: convisqué la milícia gremial amb les lleves permanents o per campanyes que s'integraren als exèrcits reials d'una forma bastant natural, probablement per considerar-ho un dret propi heretat de l'Edat Mitjana. Herència d'atribucions defensives que, quan perdrà, esperarà l'oportunitat de recuperar-les. L'autodefensa seria, doncs, un element més de la identitat barcelonina: el servei militar com servei cívic.

38. I. A. A. Thompson, *Guerra y decadencia. Gobierno y administración en la España de los Austrias, 1560-1620*, Barcelona, Crítica, 1981, pàg. 165.